

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף י

(בעמוד הקודם)

אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא על בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית דכתיב ~~(בשמן מצורע עשיר)~~ למה ליה? כלומר כיון שדרשת את כל "השְׂמָאֵלִית" שנאמר בפרשת מצורע, א"כ תדרוש גם את הפסוקים שנאמר בהם "עַל בְּהֵן יְדוֹ הַיְמִינִית וְעַל בְּהֵן רַגְלוֹ הַיְמִינִית". וא"כ יש לשאול מדוע נאמר פעמיים (= גם לגבי שמן של מצורע עשיר וגם לגבי שמן של מצורע עני) שצריך לתת את השמן על בהן ידו ורגלו הימנית, והרי מכך שנאמר "וּמִיַּתֵּר הַשְּׂמֹן אֲשֶׁר עַל כַּף יָתֵן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֶזְרוֹ הַמִּטְהָר הַיְמִינִית וְעַל בְּהֵן יְדוֹ הַיְמִינִית וְעַל בְּהֵן רַגְלוֹ הַיְמִינִית עַל דָּם הָאֲשֵׁם", אנו כבר יודעים שצריך לתת את השמן על בהן ידו ורגלו הימנית, שהרי לגבי דם האשם נאמר "וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֵׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֶזְרוֹ הַמִּטְהָר הַיְמִינִית וְעַל בְּהֵן יְדוֹ הַיְמִינִית וְעַל בְּהֵן רַגְלוֹ הַיְמִינִית", וכיון שאת השמן נותנים על מקום דם האשם כאמור בפסוק, לכן פשוט שנותנים את השמן על בהן ידו ורגלו הימנית, וא"כ מדוע צריך לכתוב זאת גם במצורע עשיר וגם במצורע עני?

ענה ר' זירא לר' ירמיה: חד להכשיר צדדין וחד לפסול צדדין: בהן יד ורגל אחד נכתב כדי ללמדנו שגם אם נתן על הצדדים של הבהן כשר, ובהן יד ורגל השני נכתב כדי ללמדנו שאם נתן על הצד התחתון של הבהן פסול, לפי שפסוק נאמר שיתן "על" הבהן ולא תחת הבהן.

שאלה: "על דם האשם", "על מקום דם האשם", למאי אתו? הפסוק "על דם האשם" שנאמר לגבי מצורע עשיר, וכן הפסוק "על מקום דם האשם" שנאמר לגבי מצורע עני, מדוע הם נאמרו? כלומר מדוע צריך שני פסוקים, אמנם מובן שהפסוק הראשון נכתב כדי ללמדנו שצריך לתת את השמן על הדם ממש ולא לידו, אבל מדוע נאמר הפסוק השני?

תשובה: הני צריכי: צריך את שני הפסוקים, משום שאם היה נאמר רק הפסוק "על דם האֶשֶׁם" היינו חושבים שרק אם הדם נמצא אז יתן עליו את השמן, אבל אם התקנח הדם לא יתן את השמן, לכך נאמר "על מְקוֹם דָּם הָאֶשֶׁם" ללמדנו שאפילו אם התקנח הדם יתן את השמן על מקום הדם.

ואם היה נאמר רק הפסוק "על מְקוֹם דָּם הָאֶשֶׁם" היינו חושבים שצריך לתת את השמן רק אם התקנח הדם, דהיינו על מקום הדם ולא על הדם ממש, אבל אם יש שם דם ממש זוהי חציצה, לכך נאמר "על דָּם הָאֶשֶׁם" ללמדנו שיכול לתת את השמן על הדם ממש.

קושיא על ר' זירא: **אמר רבא:** מאחר שנאמר "על דָּם הָאֶשֶׁם" ו"על מְקוֹם דָּם הָאֶשֶׁם" ומכך אנו לומדים שנותנים את השמן על הדם או על מקום הדם, וכן נאמר לגבי הדם שנותנים אותו "על בְּהֵן יְדוֹ הַיְמִנִית וְעַל בְּהֵן רְגְלוֹ הַיְמִנִית" ומכך אנו יודעים שאת השמן נותנים על הבהן הימנית (= שהרי נותנים את השמן על הדם), א"כ קשה מדוע נאמר לגבי שמן של מצורע עשיר ועני "עַל בְּהֵן יְדוֹ הַיְמִנִית וְעַל בְּהֵן רְגְלוֹ הַיְמִנִית", והרי גם אם התורה הוצרכה לכתוב לגבי שמן שהוא ניתן על הבהן כדי ללמדנו להכשיר צדדים ולפסול צידי צדדים, אבל היא לא היתה צריכה לכתוב שזה בימין, שהרי אנו כבר יודעים זאת מהפסוק של הדם.

אלא אמר רבא יד יד לקמיצה: רבא חולק על ר' זירא שאמר (בעמ' הקודם) שלומדים מ"הִשְׁמָאֵלִית" שקמיצה פסולה בשמאל, אלא לומדים זאת בגזירה שווה מכך שנאמר במצורע עשיר "יְדוֹ הַיְמִנִית", ונאמר בקמיצה "וַיִּקְרַב אֶת הַמִּנְחָה וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה" (= "כפו" היא ידו), כשם שמצורע ביד ימין כך קמיצה ביד ימין.

רגל רגל לחליצה: ולומדים גזירה שווה מ"רגל" שכתוב במצורע (= "רְגְלוֹ הַיְמִנִית") לרגל שכתוב בחליצה (= "וְחֻלְצָה נְעָלוֹ"), כשם שמצורע ברגל ימין כך חליצה ברגל ימין.

אוזן אוזן לרציעה: ולומדים גזירה שווה מאוזן שכתובה במצורע (= "עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ הַמִּטְהָר הַיְמִנִית") לאוזן שכתובה לגבי עבד נרצע (= "וַרְצַע אֶדְנָיו אֶת אָזְנוֹ בְּמִרְצָע"), כשם שמצורע באוזן ימין כך רציעה באוזן ימין.

שאלה: שמאלית (שמאל) למאי אתא? כלומר לדעת רבא שלא לומדים מ"השְמָאלית" שקמיצה פסולה בשמאל, א"כ "שמאלית" שנאמרה במצורע עשיר מה באה ללמדנו? (להלן הגמ' תשאל מה לומדים "השְמָאלית" שנאמרה במצורע עני)

תשובה: אמר רב שישא בריה דרב אידי ליפסול ימין דכהן במצורע, שלא תאמר ומה במקום שלא נתרבתה שמאל נתרבתה ימין, במקום שנתרבתה שמאל אינו דין שנתרבתה ימין: כלומר ללמדנו שיד ימין של כהן פסולה ליציקת השמן במצורע, שהיה מקום ללמוד קל וחומר שהיא כשירה - ומה בכל הקרבנות שלא התרבתה בהם שמאל לעבודה, בכל זאת התרבתה בהם ימין, דהיינו שכשנאמר בהם "אצבע" או "כהן" הכוונה לימין דווקא (כפי שיבואר להלן), כאן לגבי מצורע שהתרבתה שמאל (שנאמר "השְמָאלית") בוודאי שהתרבתה ימין, וא"כ יד ימין של כהן תהיה כשירה ליציקת השמן במצורע, לכך נאמר "השְמָאלית" ללמדנו שרק יד שמאל של כהן כשירה ליציקת השמן במצורע ולא ימין.

שאלה: ואיך שמאלית יד ורגל ימנית דעני למאי אתא? מדוע נכתב "השְמָאלית" במצורע עני, והרי כבר נאמר זאת במצורע עשיר?

תשובה: לכדתנא דבי ר' ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה: כל פרשה שנאמרה פעם אחת ושוב נאמרה פעם נוספת, נאמרה שוב בשביל דבר שהתחדש בה (= כלומר התורה חוזרת שוב על כל הפרשה רק כדי לחדש דבר אחד או יותר), ובפרשת מצורע עני התחדש קרבן עולה ויורד.

*

אמר רבה בר בר חנה: כל מקום שנאמר בתורה "אצבע" ו"כהונה", צריך הכהן לעשות את העבודה דוקא ביד ימין.

קס"ד אצבע וכהונה בעינין: הגמרא מבינה עכשיו, שרבה בר בר חנה מצריך שיהיה כתוב גם 'אצבע' וגם 'כהונה'. וכמו שמצאנו בקרבן חטאת. בחטאת כתובים שני הלשונות הללו "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו". ושם בודאי מדובר ביד ימין, כי לומדים חטאת בגזירה שווה ממצורע שנאמר בו 'אצבע' ו'כהונה' ו'ימין', וטבל הכהן את אצבעו הימנית".

קושיא: הרי קמיצה דלא כתיבא בה אלא "כהונה", ותנן 'קמץ בשמאל פסול'! מדוע? הרי כדי להכשיר את הקמיצה רק בימין, צריך גם "אצבע"!

רבא מתרץ: או אצבע או כהונה: רבה בר בר חנה לא הצריך גם אצבע וגם כהונה, אלא או זה או זה.

אמר ליה אביי: הרי בדין הולכת אברים לכבש נאמר בפסוק 'כהונה', ככתוב "והקריב הכהן את הכל המזבחה" ואמר התנא שזו הולכת אברים לכבש המזבח. וכתוב במשנה במסכת תמיד 'הרגל של ימין בשמאל ובית עורה לחוץ'. כלומר הכהן הראשון המוליך את האיברים של הקרבן שנשחט, אל הכבש, היה מחזיק את הראש ביד ימין שלו, ואת הרגל הימנית של הקרבן ביד שמאל שלו. כשמקום החתך שברגל פונה אל גופו, והמקום שממנו הופשט העור פונה כלפי חוץ. (כי אין זה דרך כבוד שמקום החתך יהיה גלוי).

מדוע הכהן מוליך את הרגל בשמאל, והרי אם נאמרה 'כהונה' הוא צריך להוליכה רק בימין?

תירוץ: כי אמרינן או אצבע או כהונה בדבר המעכב כפרה: ולא בדבר שאינו מעכב את הכפרה, כגון ההולכה אל המזבח. כי אפשר לשחוט את הקרבן סמוך למזבח ואז לא יצטרכו לעשות הולכה.

קושיא: והרי קבלה וכו': קבלת הדם בכלי שרת היא דבר שמעכב את הכפרה, וכתוב בה 'כהונה' ככתוב "והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם". וכתוב במשנה בזבחים שאם קיבל הכהן את הדם ביד שמאל, לדעת חכמים הקרבן פסול ולדעת רבי שמעון כשר. אך לפי האמור איך מכשיר רבי שמעון? תירוץ: לר' שמעון קאמרת? ר' שמעון תרתי בעי: רבי שמעון כאמת סובר שצריך גם 'אצבע' וגם 'כהונה' כדי להכשיר רק בימין.

קושיא: ומי בעי רבי שמעון תרתי? והתניא ר' שמעון אומר כל מקום שנאמרה "יד" אינה אלא ימין "אצבע" אינה אלא ימין: אם כן מספיק רק לשון "אצבע" כדי להכשיר רק בימין. מוכח שלא צריך את שתי הלשונויות! תירוץ: אצבע לא בעיא כהונה, כהונה בעיא אצבע: לדעת רבי שמעון אמנם לשון "אצבע" לא צריכה את לשון כהונה איתה כדי להכשיר רק בימין. אבל לשון "כהונה" כן צריכה את "אצבע"

ביחד איתה. ומכיון שב'קבלה' כתוב רק לשון "כהונה" בלי "אצבע", היא כשרה בשמאל.

קושיא: אלא כהן למה לי? אם כן מדוע כתוב לשון "כהונה" בקבלת הדם, ומה הוא בא ללמד? (אין צורך ללמד שרק כהן כשר בקבלה ולא זר כי לומדים זאת מ"בני אהרון"). תירוץ: **בכהונו:** שהכהן חייב ללבוש את בגדי הכהונה בשביל לעשות קבלה.

קושיא: והרי זריקה: בזריקה כתוב בפסוק רק לשון "כהונה" בלבד, וכתוב במשנה שאם זרק ביד שמאל הקרבן פסול, ורבי שמעון לא חולק על כך! תירוץ: **אמר אביי:** רבי שמעון כן חולק, וזה כתוב בכרייתא. **דתניא קבל בשמאל וכו'.**

רבא אמר שלדעת חכמים אם כתוב "כהונה" או "אצבע" צריך לעשות את העבודה ביד ימין.

קושיא: ואלא הא דאמר רבא 'יד יד לקמיצה' למה לי? מכהונה נפקא! רבא אמר שצריך לעשות קמיצה ביד ימין משום לומדים קמיצה בגזירה שווה משמן של מצורע, מהמילה "יד" שנאמרה בשניהם. אך מדוע צריך לימוד על כך? הרי כתוב בפסוק לשון כהונה "וקמץ הכהן" ולשון כהונה מלמד על יד ימין. תירוץ: **חד לקומץ וחד לקידוש קומץ:** לימוד אחד נצרך כדי ללמד שאת הקמיצה עושים ביד ימין. והלימוד השני מלמד שצריך לקדש את הקומץ ביד ימין, דהיינו להניח אותו בכלי שרת ביד ימין.

להכנת הקושיא הבאה יש להקדים. נחלקו ת"ק ורבי שמעון במשנה לקמן (דף כו') בענין קמיצה. "שלא בכלי שרת פסול, ורבי שמעון מכשיר". ונחלקו האמוראים בפירוש המחלוקת. למ"ד אחד (רבי ינאי) לדעת רבי שמעון אין צורך לקדש את הקומץ, כלומר אין צורך להניחו בכל שרת. למ"ד שני (רבי נחמן בר יצחק) צריך לקדש את הקומץ בכלי שרת, אבל לדעת רבי שמעון אין צורך לקחת את הקומץ אל המזבח בכלי שרת, ויכול להוליכו בידו. ובכל מקרה גם לדעתו, סובר רבי שמעון שקידוש הקומץ כשר ביד שמאל.

קושיא: לרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ, ולמאן דאמר נמי דבעי קידוש קומץ לר' שמעון, ובשמאל אכשורי מכשר. יד יד דרבא למה לי? למ"ד שרבי שמעון סובר שלא צריך כלל לקדש את הקומץ, ואפילו למ"ד שרבי שמעון סובר שכן צריך

לקדש אבל רבי שמעון מכשיר לקדש ביד שמאל. קשה, מדוע צריך את הלימוד שהביא רבא בגזירה שווה "יד יד" ממצורע?

כלומר הגמרא ביארה שצריך את שני הלימודים (לשון "כהונה" בקמיצה, וגזירה שווה), אחד לקמיצה עצמה ביד ימין, והשני לקידוש הקומץ בכלי שרת ביד ימין. אבל אם לדעת רבי שמעון קידוש הקומץ - או שאינו נצרך, או שהוא כשר ביד שמאל, אם כן מדוע צריך את שני הלימודים?

אי לקמיצה גופה, אליבא דר' שמעון מדר' יהודה בריה דר' חייא נפקא! ואם תאמר שצריך את הגזירה שווה ללמד שהקמיצה צריכה להעשות ביד ימין. והיינו כי רבי שמעון סובר שלא ניתן ללמוד מלשון "כהונה" שבפסוק בקמיצה שצריך לקמוץ בימין, כי "כהונה" צריכה גם "אצבע" כדי ללמד על ימין. ולכן אנו צריכים את הגזירה שווה שתלמד על כך. אך עדיין איננו זקוקים לגזירה שווה, כי אנו כבר לומדים קמיצה בימין מדברי רבי יהודה בר חייא כדלהלן.

רבי יהודה בריה דרבי חייא זוהי דעה שלישית בכיבור דברי רבי שמעון, במשנה הנ"ל (לקמן כו').

דאמר ר' יהודה בריה דר' חייא: רבי יהודה בדר"ח מבאר מהו טעמו של ר' שמעון שמכשיר קמיצה שלא בכלי שרת? כי נאמר במנחה "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" הפסוק מקיש בין מנחה לקרבנות אלו, כדי ללמד שיש שתי צורות של הקטרת הקומץ, המקבילות לזריקת הדם בחטאת ואשם.

חטאת ניתנת על המזבח באצבע, וזוקא באצבע ימין (כי נאמר שם 'כהונה' ו'אצבע' - "ולקח הכהן מדמה באצבעו"). ואילו דם האשם נזרק על המזבח מתוך כלי שרת, ויכול לזורקה ביד שמאל (לדעת רבי שמעון).

ולכן אם הוא רוצה לעשות את ההקטרה של הקומץ בידו בלי כלי שרת, הוא צריך לעשות זאת ביד ימין, כמו חטאת שנותן את דמה על המזבח באצבעו הימנית. אבל אם הוא רוצה להקטיר את הקומץ בכלי, כלומר לקדש את הקומץ על ידי הנחתו בכלי שרת, הוא יכול לעשות את הקידוש בכלי ביד שמאל, כמו אשם שיכול לזרוק את דמה ביד שמאל.

לעניננו, משם לומדים שאת הקמיצה עצמה צריך לעשות ביד ימין. כי כל עבודה שנעשית ביד, צריכה להעשות בימין. ורק עבודה שנעשית בכלי כשרה בשמאל. אם כן קשה, מדוע צריך את הגזירה שווה "יד יד" ממצורע?

תירוץ: לא נצרכא אלא לקומץ זמנחת חוטא: במנחת חוטא לא נותנים לבונה, וביאר רבי שמעון את הטעם, כדי שלא יהיה קרבנו מהודר. לפי זה היה מקום לחשוב, שגם אם עשה קמיצה במנחת חוטא ביד שמאל, הקמיצה כשרה. קמ"ל מהגזירה שווה שצריך לקמוץ דוקא בימין.